

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

Történeti demográfiai mintavételes adatbázisok: MOSAIC projekt

Őri Péter

KSH NKI

Adatbázis építés – Adatbázis használat – Adatbázis
fenntartás a történeti tudományokban
ELTE BTK, 2021. 11. 19.

A történeti demográfia forrásai

- Keresztmetszeti – egy időpontban jelenlévő népesség többnyire háztartásonként
 - Népességösszeírások
 - Népszámlálások
- Hosszmetszeti (longitudinális) – demográfiai események hosszabb időtartamon át: demográfiai életpályák rekonstruálása
 - anyakönyvek
- Keresztmetszeti és hosszmetzeti kombinációja
 - ismétlődő összeírások + anyakönyvek
 - népességregiszterek (jelenlévők + demográfiai események)
 - népszámlálás + retrospektív demográfiai élettörténetek, pl. nők termékenységtörténete
- Speciális összeírások, survey-k
- Kvalitatív források

Történeti demográfiai kutatás

- Keresztmetszeti adatok
 - Házasság
 - J. Hajnal: European marriage patterns in perspective. In Glass, D. V. – Eversley, D. E. (eds.): *Population in History*. London, 1965. 101-143.
 - Háztartásszerkezet
 - Laslett, P. – Wall, R. (eds.): *Household and Family in Past Time*. Cambridge, 1972.
 - A kettő szintézise
 - Hajnal, J.: Two kinds of preindustrial household formation system. *Population and Development Review*, 1982/3. 449-494.
 - Magyarországon: Andorka R., Faragó T., Benda Gy., Pozsgai P., Husz I.,
- Hosszmetszeti – történeti demográfiai kutatás fősodra
 - Családrekonstitúció (L. Henry)
 - Családrekonstitúciós adatok + népességregiszterek (EurAsia-project)
 - Magyarországon: Andorka R., Kováts Z., Benda Gy., Pakot L.

Történeti demográfiai adatbázisok

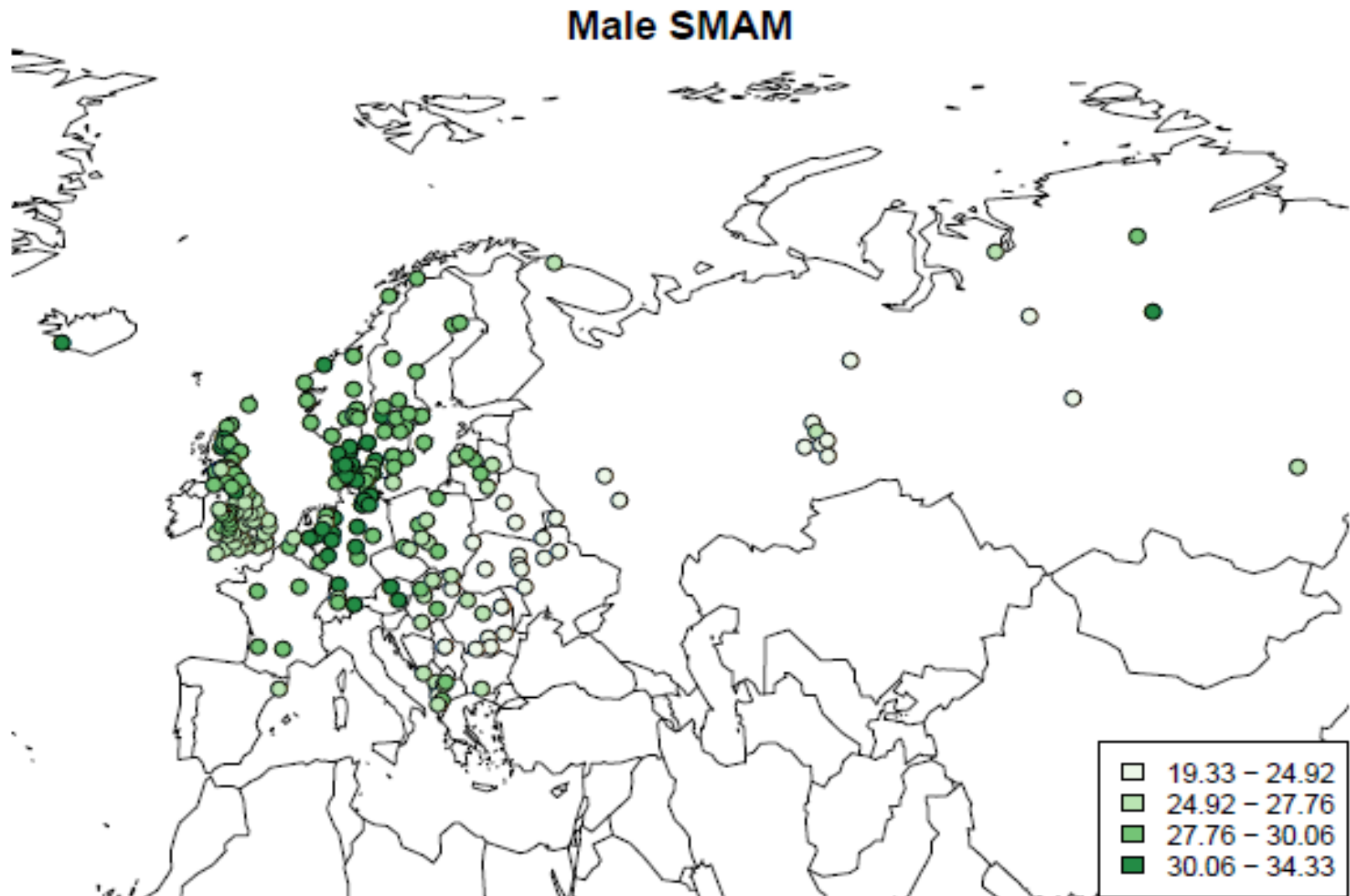
- Keresztmetszeti
 - IPUMS: <https://www.ipums.org/>
 - USA – történeti 1790-től
 - népszámlálási gyűjtemény kb. 1960-tól
 - NAPP: <https://www.nappdata.org/napp/>
 - történeti népszámlálások: USA, Kanada, Izland, Norvégia, Svédország, Dánia, UK, Németország
 - MOSAIC: www.censusmosaic.org
 - történeti népszámlálások: kontinentális Európa
- Hosszmetszeti
 - EHPS-Net: www.ehps-net.eu
 - Nagy adatbázisok: Kanada, Hollandia, Svédország, Japán, Kína

- MPIDR: Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock
www.censusmosaic.org.
- 2011-2014: Történeti demográfiai laboratórium (Joshua R. Goldstein, Mikolaj Szołtysek, Siegfried Gruber)
- Individuális szintű népszámlálási anyagok feltárása a kontinentális Európában: levéltári leltárok a résztvevő országokból
- Individuális szintű on-line népszámlálási adatbázis létrehozása a kontinentális Európára, nemzeti szintű reprezentatív mintákból
- Jelenleg
 - Adatbázis meglévő anyagokból (adományok)
 - Levéltári leltárok (Németország, Magyarország, Litvánia, Ukrajna, Spanyolország, Ausztria, Hollandia, Franciaország, Románia, Szerbia stb.)
 - Mintavétel, digitalizált minták (Németország, Ausztria, Magyarország, Lengyelország, Litvánia, Románia, Szerbia, Ukrajna, Albánia stb.)
 - A forrásokat leíró kutatási jelentések

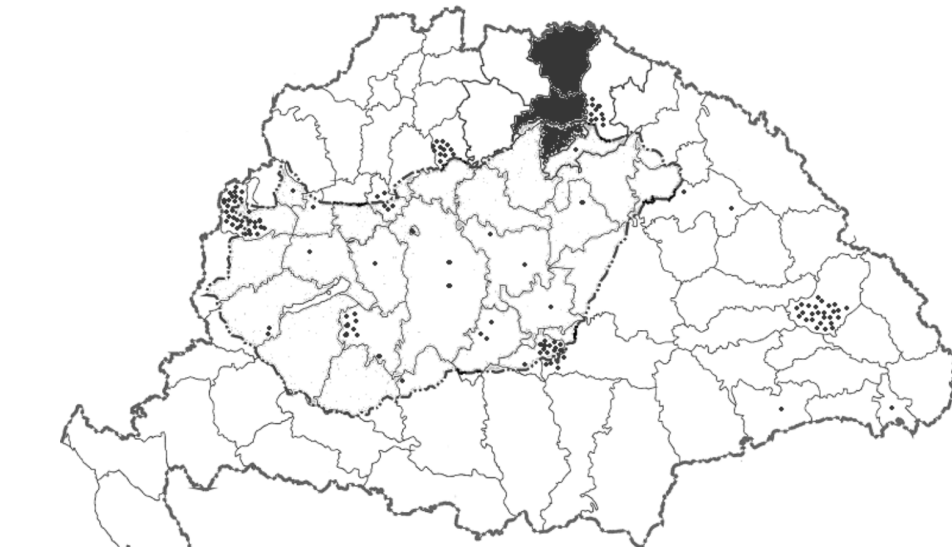
- Teljes leírás
 - Mikołaj Szołtysek & Siegfried Gruber (2016): Mosaic: recovering surviving census records and reconstructing the familial history of Europe. *The History of the Family*, 21(1), 38-60.
- Magyar levéltári leltár (történeti Magyarország)
 - Péter Őri & Levente Pakot (2012): *Census and census-like material preserved in the archives of Hungary, Slovakia and Transylvania (Romania), 18-19th centuries*. Rostock, Mosaic Working Paper WP-2012-002.
- Mintavétel, problémák
 - Őri Péter (2012): [Magyarország társadalma 1869-ben. A MOSAIC-projekt magyarországi adatbázisa](#). *Demográfia*, 55(4), 292–315.
- Fontosabb publikációk
 - Őri Péter - Pakot Levente (2014): [Residence patterns in nineteenth century Hungary: Evidence from the Hungarian MOSAIC sample](#). Working Papers on Population, Family and Welfare, no. 20. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest.
 - Őri Péter – Pakot Levente (2016): [Háztartásszerkezet a 19. századi Magyarországon. A Mosaic-adatbázis elemzésének első eredményei](#). *Korall*, 65. 164-192.

Mosaic és NAPP adatok együtt: átl. életkor a házasságkötéskor (férfiak)

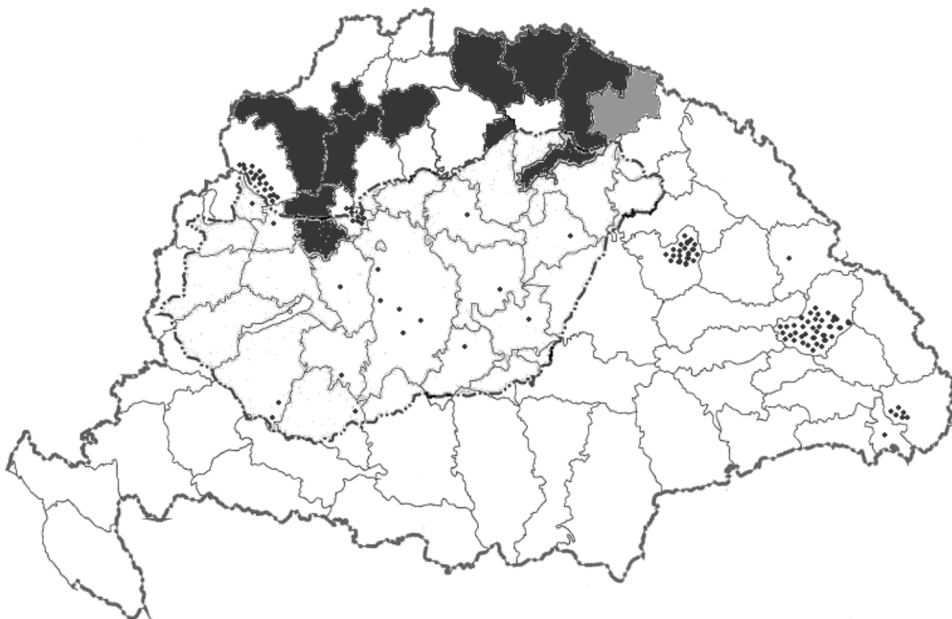

Fennmaradt forrásanyag az 1857-es és 1869-es népszámlálásokból

1857

1869

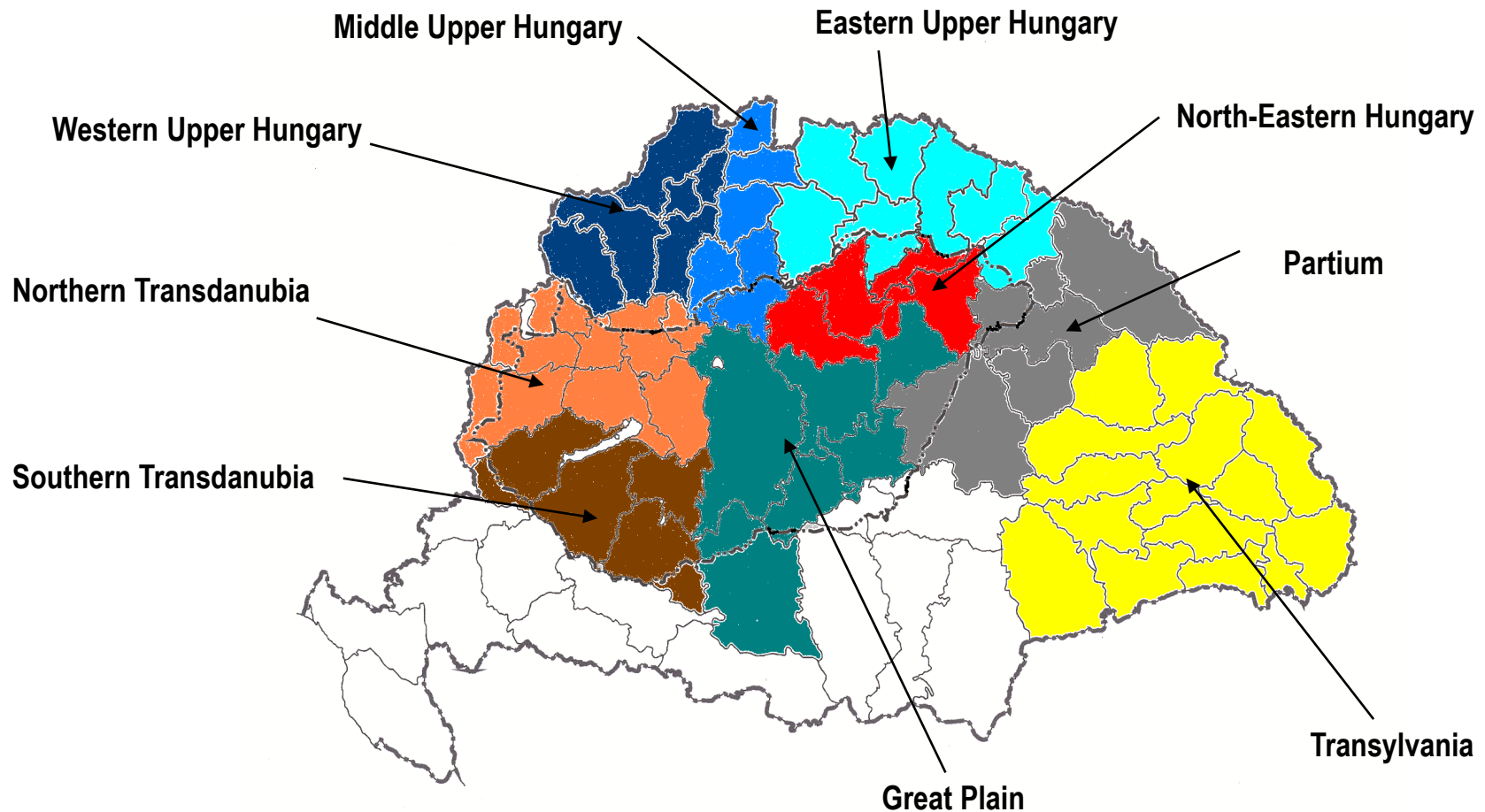

Magyar MOSAIC-minta

- Forrás: 1869-es népszámlálás fennmaradt individuális szintű anyaga
 - 44 teljes település és két csoport töredék
 - 31 406 regisztrált személy, 30 551 személy (jogi népesség), 30 518 személy (jelenlévő népesség), 6577 háztartás (lakófél), amelyből módosítás után lett 6242
 - Háztartás: egy fedél alatt élő és közös konyhát használó rokonok függetlenül az eredeti szétválasztásoktól
 - Házas szolgák és alkalmazottak szintén külön háztartásban
 - Reprezentatív minta a történeti Magyarországra
 - Nagyobb adatmennyiség, nagyobb területi, felekezeti, foglalkozási változatosság, gazdagabb tartalom a korábbi mintákhoz és a 18. századi háztartáslistákhoz képest
 - Rurális minta

Regionális felosztás a mintavételhez és az elemzéshez

Mintavétel

Rétegzett véletlen minta, ahol lehetséges volt

- Mintavételi egység: a település
- Rétegek:
 - Régió (a földrajzi és gazdasági sokféleség biztosítására)
 - Megyék a régión belül, ahol több volt fennmaradt forrásanyaggal
 - Felekezet (a kulturális sokféleség biztosítására)

	<i>Népesség</i>	<i>R. Cath.</i>	<i>Gr. Cath.</i>	<i>Gr. Ort.</i>	<i>Ev.</i>	<i>Ref.</i>	<i>Unit.</i>	<i>Izr.</i>
Magyaró. (Horváto. nélkül)	13 663 285	45,9	11,6	15,2	8,1	14,8	0,4	4,0
Minta	31 406	47,0	15,3	7,8	6,7	18,3	0,2	4,4

A minta települései

Átírás, forrásproblémák

- Thirring Lajos (1983): *Az 1869–1980. évi népszámlálások története és jellemzői. I. rész (1869–1910)*. KSH, Budapest.
- Adatok többnyire eredeti formában (szöveges információk: href-höz való viszony, foglalkozás, megjegyzések)
- Kódolva: nem, felekezet, csal. állapot, illetőség, jelenlét-távollét, írástudás)
- Kódolva is (háztartásfőhöz fűződő viszony)
- Utólagos kódolás (foglalkozás, háztartástípus)
- Problémák
 - nevek, foglalkozás, születési hely kiolvasása, azonosítása
 - háztartásfőhöz való viszony hiánya
 - háztartás (familia) – lakófél (Wohnpartei) fogalom problémái, eltérő összeírói gyakorlat

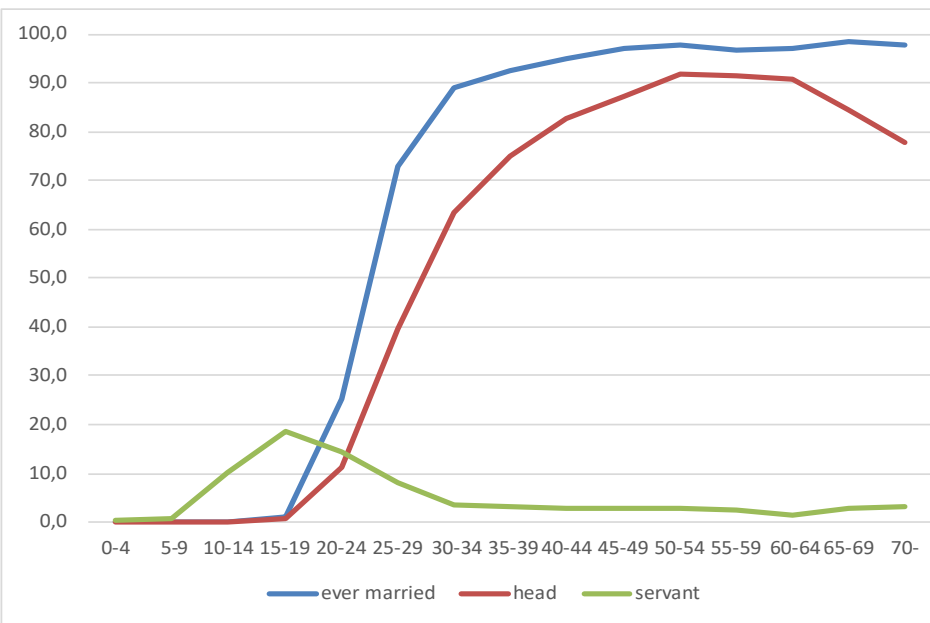
Átlagos háztartásméret és háztartásszerkezet a Laslett-típológia szerint

	Háztartások				Jelenlévő népesség		Átl. háztart. méret
	Eredeti		Módosított		Módosított		
	N	%	N	%	N	%	
Egyedülállók	228	3,5	190	3,0	190	0,6	1,0
Nem család	148	2,3	141	2,3	446	1,5	3,2
Egyszerű	4919	74,8	4380	70,2	19357	63,4	4,4
Kiterjesztett	633	9,6	654	10,5	3563	11,7	5,4
Összetett	649	9,9	877	14,0	6962	22,8	7,9
Összesen	6577	100,0	6242	100,0	30518	100,0	4,9

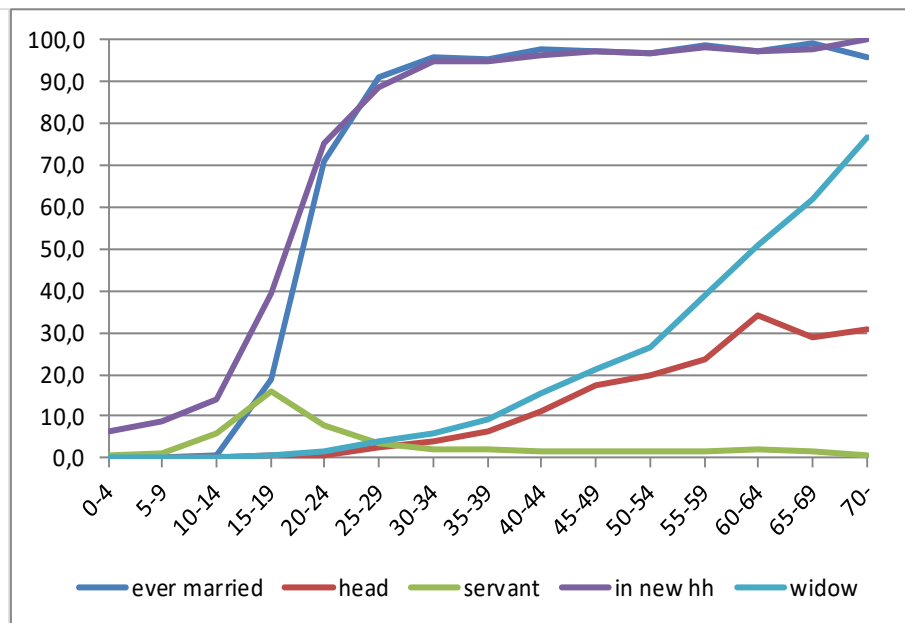

Valaha házasok, háztartásfők [özvegyek és a szülői háztartáson kívül élők a nőknél] aránya korcsoportonként és nemenként (de facto népesség)

Férfiak

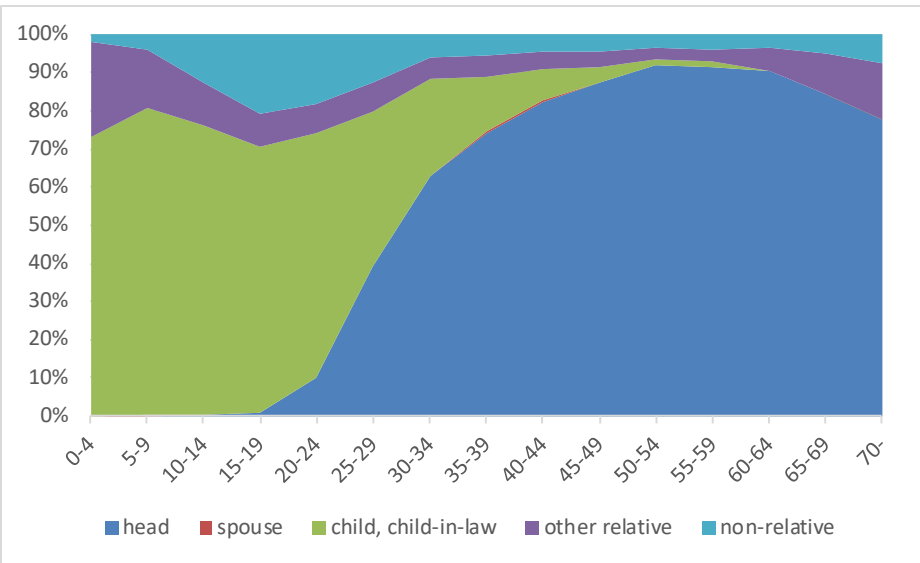

Nők

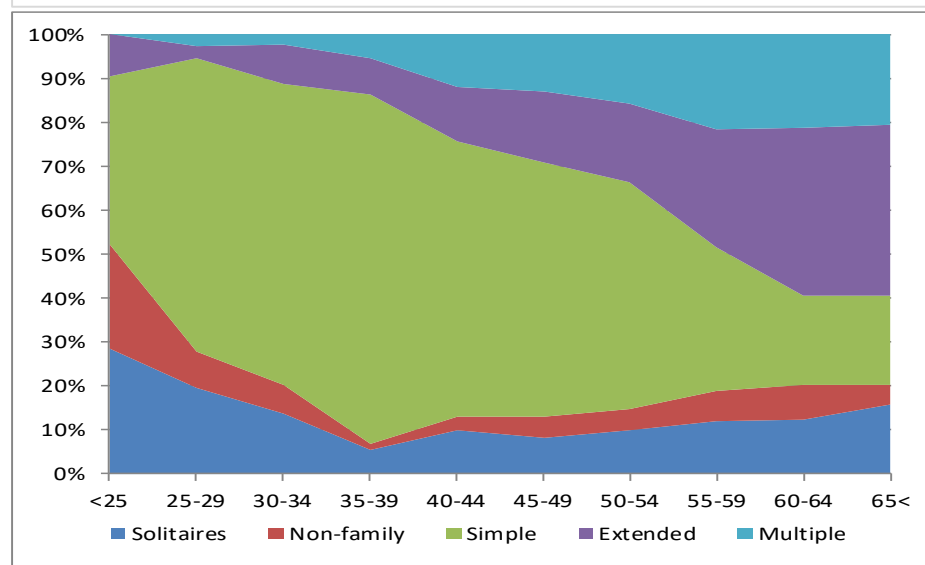
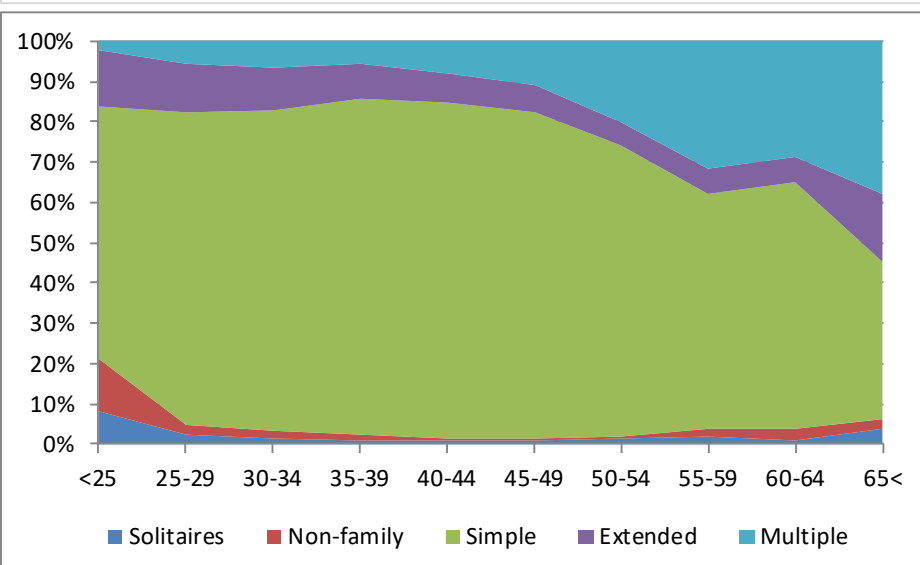
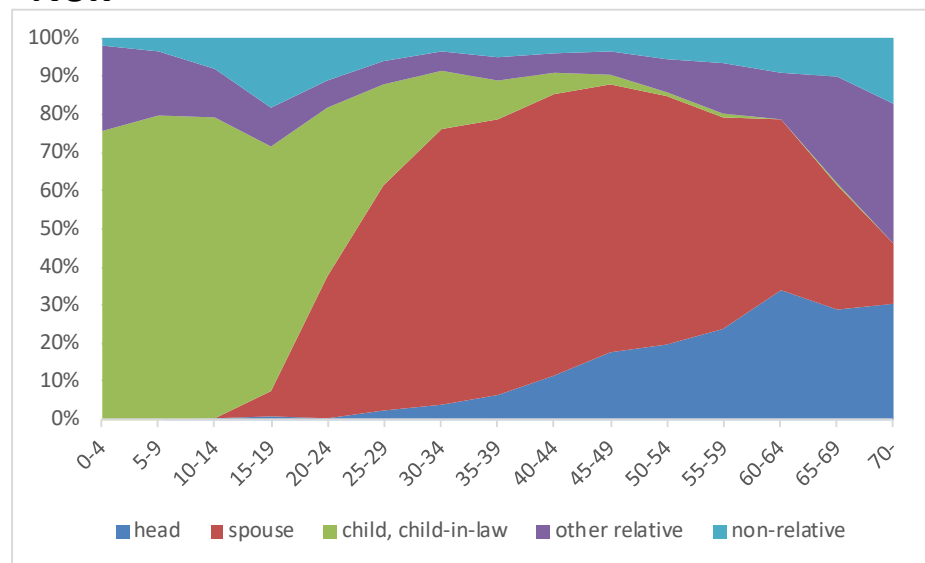

A háztartáson belüli státus kor és nem szerint, háztartástípus a háztartásfő kora és neme szerint (de facto népesség)

Férfiak

Nők

Logisztikus regresszió a házassági állapotra, 16-35 évesek (de facto népesség)

		Odds ratio	Szign.	N	%
	Kor	1,391 ***			
Nem	férfi	1 (ref)		4838	48,1
	nő	3,150 ***		5229	51,9
Régió	Kelet-Felvidék	1 (ref)		1 023	10,2
	Alföld	0,863		1 164	11,6
	Közép_Felvidék	0,886		607	6,0
	Észak-Kelet-Magyarország	1,514 *		661	6,6
	Észak-Dunántúl	0,552 ***		1 402	13,9
	Partium	0,595 **		1 071	10,6
	Dél-Dunántúl	1,177		1 290	12,8
	Erdély	0,635 **		1 850	18,4
	Nyugat-Felvidék	0,780		999	9,9
Vallás	Római katolikus	1 (ref)		4 786	47,6
	Görög katolikus	1,358 *		1 499	14,9
	Orthodox	0,931		794	7,9
	Evangélikus	1,184		695	6,9
	Református	0,933		1 874	18,6
	Izraelita	1,511 *		418	4,2
Háztartás pozíció	egyéb	1 (ref)		5 529	54,9
	gyermek	0,082 ***		3 450	34,3
	testvér	0,096 ***		227	2,3
	szolga, alkalmazott	0,027 ***		861	8,6
Illetőség	helyi	1 (ref)		9 669	96,1
	idegen	0,417 ***		398	4,0
Írni-olvasni tudás	írástudatlan	1 (ref)		5 787	57,5
	olvas vagy ír	1,001		1 284	12,8
	ír-olvas	0,921		2 953	29,3
	hiányzó	0,524		43	0,4
Foglalkozás	nem fizikai	0,367 ***		587	5,8
	iparos	0,612 ***		853	8,5
	földtulajdonos	1 (ref)		4 737	47,1
	képzetlen fizikai	0,426 ***		3 839	38,1
	hiányzó	0,275 **		51	0,5
	_cons	0,002 ***			
	Esetszám	10065			
	LR chi2(26)	7704,75			
	Prob > chi2	0,000			
	Log likelihood	-2955,197			
*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05, † p<0,1					

Logisztikus regresszió a kiterjesztett és többcsaládos háztartások előfordulására

		Exp(B)	Sig.	N	%
Régió	Nyugat-Felvidék	1 (ref)		579	9,3
	Kelet-Felvidék	1,44 *		638	10,2
	Alföld	0,64 **		775	12,4
	Közép_Felvidék	1,89 ***		319	5,1
	Észak-Kelet-Magyaro,	1,17		425	6,8
	Észak-Dunántúl	1,23		849	13,6
	Partium	0,60 **		679	10,9
	Dél-Dunántúl	1,39 *		783	12,5
	Erdély	0,59 ***		1195	19,,1
Nem	Férfi	1 (ref)		5417	86,8
	Nő	1,64 ***		825	13,2
Korcsoport	-25	1,32		229	3,7
	26-35	1,33 **		1402	22,5
	36-45	1 (ref)		1754	28,1
	46-55	1,72 ***		1513	24,2
	56-65	3,85 ***		905	14,5
	66-	7,27 ***		434	7,0
Vallás	Római katolikus	1 (ref)		2985	47,8
	Izraelita	0,94		260	4,2
	Görög katolikus	1,38 **		898	14,4
	Orthodox	1,22		486	7,8
	Evangélikus	1,31 *		401	6,4
	Református	1,06		1212	19,4
Foglalkozás	Nem fizikai	0,68 *		465	4,7
	Iparos	1,27 †		612	9,8
	Földtulajdonos	3,95 ***		2795	44,8
	Képzetlen fizikai	1 (ref)		2311	37,0
	Hiányzó	0,56		59	0,9
Szolga	Nincs jelen	1 (ref)		5383	86,2
	Jelen van	0,91		859	13,8
Nagelkerke R ²		0,23			
*** p<0,001, ** p<0,01, * p<0,05, † p<0,1					